

Portrett av en lesehater – om gutter og leselyst og mangelen på det samme

Jorun Smemo, master i norskdidaktikk, Nasjonalt senter for skriveopplæring og skriveforskning, Høgskolen i Sør-Trøndelag.

Lesing er noe som foregår bare på skolen, og i verste fall også når leksene må gjøres om ettermiddagen. Målet med denne aktiviteten er først og fremst å bli ferdig, og helst komme unna med å lese minst mulig. Å skaffe seg kunnskap gjennom å lese faktabøker, fagblad og nettsider, regnes ikke som lesing, så det kan gutter godt like. De kan også like å lese aviser og undertekst på film, SMS og MSN. Og de elsker å diskutere litteratur når de har en felles leseopplevelse å vise til.

Dette er noe av det som kom fram i en kvalitativ studie jeg gjorde av åtte gutter på 7. trinn ved en skole i Norge, som alle var lite motiverte for leseaktiviteter. Jeg fulgte dem i åtte måneder, såvel i klasseværelset som i spesialundervisningen. Ut fra mine observasjoner vil jeg i denne artikkelen skissere et portrett av en typisk "lesehater" som likevel liker å lese.

Hva kjennetegner gutter som har en negativ holdning til det å lese?

Gutter er en samlebetegnelse på mange ulike typer lesere, og mange passer slett ikke inn i dette portrettet. De åtte guttene jeg her refererer til er 12 år gamle og går i 7. trinn, og felles for dem er at de karakteriseres som lite motiverte for skolens leseaktiviteter, og de sier selv at de hater å lese. Hvilke faktorer påvirker denne lesevegringen? Mange av skolens tekster, eller det som skolen vil at elevene skal lese, er for vanskelig for disse guttene. Det er for liten skrift og for mange sider. Dette fører ofte til at guttene gir opp før de har begynt. Når Øyvind blir spurt om hvilke lesestrategier han bruker, svarer han: "Jeg leser bare for å få det overstått."

En av de andre guttene beskriver lesingen sin som en selektiv vandring mellom sidene, der nytteverdien eller hvorvidt teksten ser spennende ut avgjør om han gidder å lese, eller om han bare blar videre til neste side. I den grad de tar i bruk lesestrategier er dette ikke en bevisst handling, og oftest er målet å bli ferdig, eller å slippe å lese alt.

Når guttene skal vurdere sin egen leseferdighet, viser det seg at deres egne vurderinger stemmer dårlig med resultatene fra skolens årlige kartlegginger. De guttene som kartleggingen viser leser bedre enn gjennomsnittet mener at de er dårlige lesere, mens de som skårer under den kritiske grensen vurderer seg selv som gode lesere. Det eneste forslaget de har til hvordan de kan bli bedre til å lese er "å lese mer". Tore sier til og med at han må lese mer av det han ikke liker å lese, det vil si skolens tilbud om skjønnlitterære tekster og læreboktekster. Hvordan vet de så om de gjennom å lese mer har utviklet sine leseferdigheter? "Jo, da leser vi fortere," sier Thomas. Han er ikke sikker på om han gjennom å kunne lese fortere blir en bedre leser, men det er i hvert fall et mål han forstår at skolen har for hans leseutvikling.

Hvordan reagerer disse guttene som sier at de hater å lese, når de så får en tekstmelding på mobiltelefonen? Tenker de: "Å, nei! Nå fikk jeg en melding, nå blir jeg nødt til å lese....?" Selvfølgelig ikke! De chatter mye både på SMS og MSN. Kontakten med vennene er viktig. De ser også ofte utenlandske filmer sammen med kompisene, og da må de lese underteksten. Dette innebærer at de må ha en lesehastighet på ca 120 ord pr minutt, og de må tolke både verbaltekst, ansiktsuttrykk, kroppsspråk og

handling i løpet av noen sekunder. Blir ikke det for vanskelig for dem? "Nei, det er ikke noe problem," sier Tore, "for det liker jeg godt." Det kommer også fram at de daglig leser aviser. "En trenger jo å vite hva som skjer," sier Lars. Han forteller at de ofte snakker sammen i vennegjengen om ting de har lest i avisen, både om lokale nyheter og om begivenheter på sportslige arenaer. På fritiden leser guttene også faktabøker og fagtidsskrifter innenfor sine interesseområder. Men når de teller antall minutter de leser hver dag, eller når de skal vurdere sin egen leseferdighet, regner de ikke med denne fritidslesingen. Guttenes lesepreferanser gir dem lite uttelling i skolesammenheng. Deres erfaringer er at skolen tillegger slik lesing liten verdi, og det fører til at guttene selv ikke definerer dette som "riktig lesing". Dermed bruker de heller ikke erfaringene fra fritidslesingen til å utvikle seg som lesere.

Guttenes interesser er forskjellige, fra motorer og motorsykler til fiske og friluftsliv. Men de kan også engasjeres i mer skolenære fagområder. Tore er for eksempel svært interessert i hendelsene i Norge under andre verdenskrig. Han liker å lese i lokalhistoriske kilder fra den tiden. Bestefaren hans er tidligere løytnant i heimevernet og dessuten en god historieforteller, så mye av Tores motivasjon for emnet ligger kanskje der. Også de andre guttene kan like å lese faktabøker innenfor sine interessefelt. Men de oppsøker også fagtekster i tidsskrifter som Jakt og Fiske, Motorsport og andre blader beregnet for lesere med en lesekompetanse som i utgangspunktet ligger høyt over de leseferdighetene som disse guttene har. De fleste av skolens tekster karakteriserer de som kjedelige og uinteressante for dem.

"Når guttene skal vurdere sin egen leseferdighet, viser det seg at deres egne vurderinger stemmer dårlig med resultatene fra skolens årlige kartlegginger."

Guttenes motivasjon for lesing varierer sterkt alt etter hvilke andre elever de må forholde seg til. Tore liker best å være sammen med kompisene når han skal lese, og han vil ikke at jentene skal høre på – det er det verste han vet! Guttene strever med å se på seg selv som "lesere", fordi dette er så sterkt forbundet med skolen og skolekulturen. Måten skolen tilretteligger for leseaktiviteter på bidrar til at de melder seg ut av lesefelleskapet. Flere av guttene sier at de liker dårlig å lese høyt i klassen og at de lett føler seg dumme i situasjoner hvor det kreves leseinnnsats. For noen av dem blir det da enklere å innta rollen som klassens klovn og "bråkebøtte". Deres generelle holdning til skolen er negativ, og den enkeltes leseutvikling har stagnert. Tore sier likevel at han vil gjerne være litt god til å lese, "...men ikke for god, det er det bare nerder som er."

Alle de åtte guttene liker godt å høre på når læreren leser høyt. Og i samtalen rundt litteraturen er disse guttene svært aktive. De deltar ivrig i spekulasjonene omkring hva som kan skje videre i boka, de diskuterer høylytt hvorfor det ene eller det andre skjer, og de trekker gjerne inn sine egne erfaringer og assosiasjoner når de bare forstår at de har noe å bidra med. Men i klassen er ikke dette alltid helt greit, for det utfordrer lærerens kontroll og ledelse i forhold til regler for gode samtaler. Guttenes plutselige engasjement understreker bare deres rolle som skravlebøtter og regelryttere.

Fortsættes neste side ...

Hvordan kan skolen gi lite motiverte gutter leselest?

Min studie viste at kamerater og et sosialt fellesskap betyr mye for disse guttene. Konteksten lesinga foregår i, er meget vesentlig. Trygghet i forhold til egne ferdigheter, men også organisering av undervisningen, gruppestørrelse, sosialt klima og trygghet i gruppa påvirker guttenes engasjement. Ingrid Rygh Haanæs, som har ledet et etterutdanningsprosjekt i leseutvikling for lærere på mellomtrinnet i Trondheim kommune, sier at gutters verdsetting av boklesing avhenger mye av om det å lese bøker kan defineres inn i et sosialt fellesskap. Alle de åtte guttene jeg her refererer til har behov for iscenesetting for å komme i gang, og vi må arbeide aktivt for å opprette og holde i gang et guttefellesskap som i utgangspunktet ikke eksisterer. Dette fellesskapet kan vi også skape gjennom å lese høgt for dem. Når læreren leser høgt, får elevene felles leseopplevelser. Samtaler rundt skjønnlitteratur gir dem en mulighet til å reflektere og sette ord på sine leseopplevelser og bidrar til å forsterke guttenes syn på seg selv som "lesere". Gjennom å få del i andre elevers ulike tilnærminger til en tekst utvikles dessuten guttenes strategier for leseforståelse.

Den norske læreplanen (LK06) vektlegger at elevene skal settes i stand til å overvåke og vurdere sin egen leseutvikling. For å klare det må de få et realistisk bilde av sine leseferdigheter, og de må få

muligheter til å lære seg strategier som kan utvikle ferdighetene. Hvis man har en begrenset forståelse av hva lesing er, kan det også være vanskelig å forstå hva man skal gjøre for å bli bedre til å lese. I det før omtalte Trondheimsprosjektet viste en tendens at gutter leser på en annen måte enn jentene, de skummer og funderer, og de leser mer selektivt enn jentene. I arbeidet med lesing må vi akseptere disse ulike lesemåtene, eller som Ingrid Rygh Haanæs sier: Guttenes lesing må få lov til å være gyldig for dem og akseptabel for oss (Haanæs 2004: 34).

Min studie viste at det ikke er lesing i sin alminnelighet guttene hater, men først og fremst skolens utvalg av tekster og skolens metoder i leseopplæringen. Men hva kan skolen i så fall gjøre? Kanskje kan skolen gi tilgang til et mer rikt og variert utvalg av tekster både innenfor skjønnlitterære sjangere og sakprosa. Kunnskap om den enkeltes hverdagstekster, tidligere leseerfaringer og interesser kan også være et godt utgangspunkt for å øke lite motiverte elevers engasjementet i lesing (Langer 2005). Poenget er at når teksten fenger og når leseren kan mye om emnet fra før, kan han også gi seg i kast med krevende tekster. Når guttene selv velger å lese, tilfører de handlingen energi, og investerer dermed større utholdenhet og vilje til å takle utfordringer og overvinne vanskeligheter. ■

Litteratur

Haanæs, Ingrid Rygg (2004). På jakt etter leseleden : Muntlig arbeid i norskfaget på mellomtrinnet med spesielt fokus på leseutvikling. Høgskolen i Sør-Trøndelag avdeling for lærer- og tolkeutdanning. HIST ALT rapport nr. 11.

Langer, Judith (2005). Litterära föreställningsvärldar. Litteraturundervisning och litterär förståelse. Göteborg, Daidalos.

LK06: Læreplanverket for Kunnskapsløftet. Utdannings- og forskningsdepartementet (2006). Hentet 8.mai 2009 fra <http://www.udir.no/lk06>

Smemo, Jorun (2009). Gutter og engasjement i lesing. Masteroppgave i norskdidaktikk. Trondheim, Høgskolen i Sør-Trøndelag

Smemo, Jorun (2010). Jeg kan lide at læse det, som jeg kan lide at læse: Et studie om drenge og engagement i læsning. I Madsbjerg, Sigrid og Lund, Henriette R. (red) (2010). Læselyst og læring, s. 63-74. København, Dansk psykologisk forlag

